

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ**

Одлуком Наставно-научног већа Правног факултета Универзитета у Београду бр. 273/9, донетој на седници дана 31. октобра 2022. године, одређени смо за чланове Комисије за преглед и оцену докторске дисертације кандидаткиње Јоване Бановић, под насловом: „Двојна природа нехата у кривичном праву“. Након што смо прегледали и извршили оцену докторске дисертације, задовољство нам је да Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

1.1. Основни подаци о кандидаткињи

Јована Бановић је рођена 20. марта 1991. године у Пљевљима, Црна Гора, где је завршила основну школу и Гимназију „Танасије Пејатовић“. Дипломирала је 2014. године на Правном факултету Универзитета у Београду са просечном оценом 9,80. На истом факултету је завршила мастер студије 2015. године са просечном оценом 10,00 (кривичноправни модул и кривичноправни под-модул) и одбранила мастер рад на тему „Дело малог значаја и опортунитет кривичног гоњења“. Докторске академске студије уписала је 2015. године на Правном факултету Универзитета у Београду (кривичноправна ужа научна област) где је положила све испите и испунила друге обавезе предвиђене студијским програмом.

Од 2015. године радила је као приправник у Вишем јавном тужилаштву у Београду, а од 2016. године у канцеларији јавног бележника, где је од 2018. године била и овлашћено лице за процену ризика од прања новца и финансирања тероризма у вези са пословима јавног бележника. Током 2017. и 2018. године је као демонстратор руководила вежбама из Кривичног права на Правном факултету Универзитета у Београду. Од 2018. године била је запослена на Правном факултету Универзитета у Београду у звању истраживач-приправник на пројекту „Казнена реакција у Србији“. Од 2017. године је технички секретар редакције Часописа за кривичне науке – Crimen. На Факултету безбедности Универзитета у Београду ангажована је 2019. године као демонстратор, а од 2021. године и запослена као сарадник у настави за ужу научну област Правне науке – предмет Кривично право и предмети Катедре студија криминалитета. Секретар је Катедре студија криминалитета. Правосудни испит положила је 2019. године. Говори енглески и служи се француским језиком.

У досадашњем научно-истраживачком раду објавила је осам научних и стручних радова и приказа радова, од којих један рад и два приказа у националном часопису међународног значаја (M24), један рад у врхунском часопису националног значаја (M51), два рада у истакнутом националном часопису (M52) и два рада у истакнутом тематском зборнику водећег националног значаја (M44). Ангажована је на научном пројекту „Савремени проблеми правног система Србије” за 2022. годину на Правном факултету Универзитета у Београду. Кандидаткиња Јована Бановић је до сада објавила следеће радове:

„Теоријски и практични аспекти кривичноправног регулисања опојних дрога“, *Crimen*, n° 2, 2016, pp. 156-177. (M51)

„*Ultima ratio* карактер кривичног права у светлу кривичног дела Грађење без грађевинске дозволе (чл. 219а КЗ)“, *Crimen*, n° 1, 2019, pp. 69-86. (M24)

„Јавно подстицање на извршење терористичких дела (чл. 391а КЗ) – између слободe појединца и безбедног друштва“, у: *Kaznena reakcija u Srbiji*, 2019, pp. 349-364. (M44)

Приказ књиге „*Metodologija istraživanja kriminaliteta sa metodikom izrade naučnog rada, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje* (2018) – Đorđe Ignjatović“, Криминалитет и његово истраживање – *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 2019, стр. 140-143. (M24)

Приказ књиге „*Life Imprisonment - A Global Human Rights Analysis* (2019) - Dirk Van Zyl Smit and Catherine Appleton“, *Crimen*, n° 2, 2019, pp. 202-206. (M24)

„Један осврт на новеле Кривичног законика (2019) – условна осуда и (вишеструки) поврат“, у: *Kaznena reakcija u Srbiji*, 2020, pp. 329-345. (M44)

„Директор као одговорно лице – поједини компанијскоправни и кривичноправни аспекти“, *Годишњак Факултета безбедности*, 2021, стр. 121-142, коауторски рад са Ј. Михаиловић. (M52)

„Утицај кривичног права на смањење ризика од катастрофа“, *Годишњак Факултета безбедности*, 2022 (рад прихваћен за објављивање). (M52)

1.2. Основни подаци о дисертацији

Докторска дисертација Јоване Бановић под насловом: „Двојна природа нехата у кривичном праву“ садржи 277 страница основног текста и обликована је у свему у складу са важећим Упутством о облику и садржају докторске дисертације која се брани на Универзитету у Београду од 13. 11. 2019. године (формат А4, маргине 20mm, проред подешен на 1 ред, фонт *Book Antiqua*, величина писма основног текста 12 типографских знакова). Дисертација садржи: насловну страницу на српском и енглеском језику, страницу са информацијама о ментору и члановима комисије за одбрану докторске дисертације, две странице са подацима о докторској дисертацији на српском и енглеском језику, пет страница садржаја, текст рада по поглављима, 26 страница списка коришћене литературе на српском, енглеском, француском, шпанском, и немачком језику (књиге, уџбеници, монографије, коментари закона, дисертације; чланци у научним и стручним часописима и зборницима радова; правни прописи и пракса и остали извори), шест страница прилога (Appendix – Прилог 1, Appendix – Прилог 2), биографију (једна страница), изјаву о

ауторству, изјаву о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу (укупно три странице).

Докторска дисертација подељена је на следеће целине: Уводни део; шест поглавља: 1. поглавље - „Полазне претпоставке у истраживању нехата – хипотезе и терминологија“, 2. поглавље - „Начелне поставке о нехату“, 3. поглавље - „Појам, врсте и функција нехата“, 4. поглавље - „Доктринарна „двојност“ нехата“, 5. поглавље - „Садржина нехата – правни контекст и стандарди“ и 6. поглавље - „Криминално-политичка позиција нехата“; Закључак; Литература и правни извори; Appendix – Прилог 1, Appendix – Прилог 2.

У складу са Правилником о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду од 20.06.2018. године, Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“ проверила је оригиналност докторске дисертације коришћењем софтвера *iThenticate*. Индекс сличности износи 18%, при чему су сви извори заступљени са мање од 1%. Ментор проф. др Игор Вуковић је, на основу увида у извештај, дао позитивну оцену докторске дисертације, утврдивши да је наведени индекс сличности последица цитирања, упућивања на правне прописе, коришћења општих места и података и библиографских података о коришћеној литератури.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације кандидаткиње Јоване Бановић је анализа појма нехата из перспективе кривичног права. Полазна претпоставка је да се ради о институту двојне правне природе. На то је утицала тежња усмерена на одређење једног у довољној мери обухватног и функционалног појма ове правне фигуре кроз извесно дијалектичко супротстављање основних теза различитих теоријских концепата. Доктринарне ставове кривичноправне теорије кандидаткиња ставља у контекст реалних, кривичноправно релевантних догађаја (који су се десили или се могу замислити) и разуме како следством правне, тако и животне логике. На тај начин она „фиксира“ нехат на, у највећој мери, уобичајено догматско и позитивноправно попуњавање његове садржине одговарајућим чињеницама, стандардима и другим чиниоцима који одговарају законској дефиницији нехата. Фокус рада кандидаткиња ставља на нехат физичког лица.

Оно што је „двојно“ у нехату Ј. Бановић препознаје у преплитању овог, примарно, облика кривичног тј. субјективног елемента (што је у складу са одредбама чл. 22 ст. 2 и чл. 26 Кривичног законика), али и одређених објективних стандарда који га нужно испуњавају. Под тим мисли на одговор потенцијалног учиниоца *дужностима* на бази којих се принципијелно заснива одговорност за нехат будући да оне прожимају нехатно неправо. Категорије „субјективног“ и „објективног“ не сматра искључивим епитетима само кривичне или само дужности, већ указује на њихову међусобну везу.

Поред анализе важећег решења, кандидаткиња узима у обзир ефекте транзиције и приближавања два правна система – евро-континенталног и англосаксонског, па због тога обрађује и теоријска разматрања англосаксонског разумевања нехата на основу тамошњег нормативног уређења. Ту се нарочито фокусира на концепцију кривичне из Римског статута

са посебним освртом на, како га назива, „латентни” нехат. Упориште за овакво разматрање налази у томе да је овај акт бар формално, најближи неком виду „вољне унификације”, будући да га је потврдио велики број земаља међу којима је и Република Србија.

Циљеви докторске дисертације постављени су тројако. У првом реду, кандидаткиња настоји да појмовно одреди нехат као општи институт кривичног права. То сматра значајним будући да нехат представља продукт животне иновативности, а с обзиром на константан развој технологије, јавља се перманентна правна потреба праћења еволуције у различитим областима. Иако позитивноправно решење српског законодавца иде у прилог констатацији да се ради о облику кривице, неспорном сматра и другу димензију нехата који на овај институт гледа и као на субјективно обележје бића кривичног дела. У томе види снажно деловање начела законитости типично за правни систем ком припада српско право. У вези са таквим положајем нехата (као субјективне кривице и објективног бића), кандидаткиња проблематизује поступање домаће праксе приликом образлагања кривице у својим одлукама јер налази да се оно прилично „фактуализује” (своди на чињенице). То сагледава и кроз англосаксонско поимање нехата које га третира као тзв. мешовито питање кроз спој фактичког и правног, те указује на приметан фактички утицај англоамеричког прагматизма у давању одговора на питање зашто је конкретни учинилац нехатан. Нехат, према томе, схвата функционално, кроз примену једне мешовите концепције у утврђивању његовог јединственог појма. Међутим, због другачијих законских правила домаћег права, у практичном смислу то не чини посве идентично англосаксонском виђењу, с обзиром на то да се ипак ради о доминантно правној категорији.

Потом, као други циљ, кандидаткиња поставља потребу за садржинским утврђивањем нехата односно „осветљавањем” његове материјалне стране. У том смислу посебно истиче значај нормативних теорија (нарочито у домену несвесног нехата) и потцртава важност емпиријски употребљивих могућности за доказивање тог вредносног садржаја. Надаље, одређење нехата претпоставља „попуњавање” стандарда дужне пажње и процену могућности другачијег поступања (што је конструкција својствена европском праву), односно, стандарда разумне особе или процене степена вероватноће (што је синтагма иманентна англоамеричком праву). Имајући у виду да се и умишљај и нехат засебно утврђују у сваком конкретном случају тј. тежи облик кривице не консумира лакши тек тако, па се нехат у сваком случају има доказивати, Бановић додирује и процесне аспекте оваквог начина дефинисања садржине с обзиром на третман чињеница у Законику о кривичном поступку (посебно у погледу идентитета пресуде и оптужбе и примене принципа *in dubio pro reo*), а у складу са претходно поменути односом правног и фактичког питања.

На концу, трећи циљ рада кандидаткиња види у важности одређивања граница нехата. Превасходно, реч је о граници између две врсте нехата – свесног и несвесног, али и раздвајању нехата од умишљаја, са једне, и нехата од случаја, са друге стране. Кандидаткиња указује да, иако англосаксонско право под нехатом подразумева само несвесни нехат, ни ту не изостаје проблем разграничења са другим облицима, утолико пре што се тада нехат још одсечније диференцира од непромишљености/безобзирности (*recklessness*) као већег степена кривице односно режима строге/објективне одговорности

(*strict liability*). Узимајући у обзир претходне тврдње, она истиче да од утврђивања граница нехата зависи и домет кривичног права као таквог, а не само постојање кривичне одговорности у конкретном случају. То је од значаја за правнофилозофске поставке на којима ова правна грана почива (кривично правно као крајње средство, његов фрагментарни и супсидијарни карактер, остварење принципа кривице у пуном смислу, превенција и сл), али и праксу јер се нехатна кршења правила неретко санкционишу другим областима казненог права попут прекршајног или путем грађанскоправне одговорности за штету.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Полазећи од претходно описаних предмета и циљева истраживања, докторска дисертација се темељи на четири хипотезе.

X1: Нехат је општи институт кривичног права са двојном правном природом и тако схваћен може представљати јединствен појам креиран на бази доктринарних и практичних схватања.

Нехат примарно представља облик кривице, али и субјективно обележје бића кривичног дела када је то изричито прописано. Мешовита природа утиче на то да се садржина нехата може одредити тек „разрадом” законске одредбе, која се, по правилу, попуњава одговарајућим правним стандардима: дужне пажње или могућношћу другачијег поступања. Иако у српском праву постоји јасна теоријска разлика између објективног и субјективног неправу у општем појму кривичног дела, у поступању правосудних органа ова разлика је мање видљива. Другим речима, потпуније теоријско одређење нехата се постиже утврђивањем његове садржине на бази доктринарног и практичног резоновања, а не искључиво на основу формалне дефиниције и основних правила тумачења иако је, истина, постојање законске одредбе добра полазна основа за то. До тако обухватног појма може се доћи применом двојне поставке у разматрању чинилаца нехата – пре свега супротстављањем објективног и субјективног, психолошког и нормативног, фактичког и правног, материјалног и формалног.

X2: Нехат је *prima facie* садржајно неодређен појам и разуме се у ширем значењу – преко стандарда дужне пажње и могућности другачијег поступања у сфери људског деловања.

Приликом провере ове хипотезе полази се од тога да је наведени став симптоматичан за нехат који је као облик кривице због своје изражене нормативне компоненте склонији вредновању, процени и третирању у смислу правног стандарда. То је видљиво и у односу на оцену постојања умишљаја. Штавише, и свесни нехат онако како је прописан Кривичним закоником, који садржи психолошку компоненту свести, захтева нормативну процену опхођења према правом заштићеном добру (олаког држања изостајања дела или могућности спречавања настанка кривичноправно релевантног догађаја). Међутим, оно што је типично

за нехат јесте да није довољно ограничити се на поређење правом регулисаних ситуација на бази законског текста, већ конкретну правну ситуацију сагледати нешто шире. Закључак је да се стандард пажљивог/брижљивог поступања посматра у сфери људског деловања. Према томе, акценат је на вредновању понашања учиниоца према конкретном делу одн. његовом ставу према заштитном објекту. На тај начин се постиже спрега дужне пажње и могућности конкретног учиниоца да јој одговори, под условом да је услед његовог деловања наступила последица (у ширем смислу) препозната кривичноправним нормама.

Х3: Границе нехата се одређују у оквиру чињеничног супстрата одговарајућег правног квалитета пре него простим језичким тумачењем, будући да се значење норме/стандарда црпи из разматрања конкретних околности у правном контексту, а не само из правне квалификације као такве.

Питање граница нехата лоцирано је као једно од важнијих, јер опредељује обим кривичне одговорности. Са једне стране неопходно је раздвојити умишљај од нехата, а са друге нехат од случаја. Између се налази разликовање самих законских врста нехата – свесног и несвесног што опет повлачи диференцијацију ка горњој или доњој граници. Претпоставка је да све то зависи од датог чињеничног супстрата одређеног кривичноправног значења. Та база захтева нешто више од простог подвођења чињеница под правну норму. Она у датом контексту заправо даје значење кривици и указује на то да ли је реч о пристајању (евентуални умишљај), неоснованом поуздању уз актуелну свест (свесни нехат) или дужности и могућности имања потенцијалне свести (несвесни нехат). Питања чињеница, тврдњи, значења и контекста, иако више спадају у домен правне филозофије, нису без значаја за кривичноправну доктрину и праксу, јер процесу решавања и сагледавања кривичне ствари дају ширу слику, нешто другачију димензију и траже подробнију анализу. Однос чињеничног и правног питања на овај начин добија екстензивније значење с обзиром на то да не поистовећује правно питање са правном квалификацијом. Због тога се горња и доња граница нехата могу поставити уз интерференцију материјалних и процесних чињеница које у међусобној вези могу дати јасније одређење датог кривичноправно релевантног понашања.

Х4: Прописивањем нехатних кривичних дела се могу постићи ефекти генералне и специјалне превенције.

У ери развоја модерне технологије и економског раста који се у савременом добу у битноме ослања на поседовање релевантних информација, од појединаца се очекује да покаже одговарајућу пажњу према различитим добрима. Ово стога што кршење норми може довести до озбиљних последица на добрима општег интереса (здравље, животна средина, привреда) и то утиче на потребу кажњавања не само традиционалних, већ и злочина *mala prohibita*. Полазећи од тога да се нехат као такав састоји од стандарда пажње која се захтева од свих људи, генерално превентивни ефекат се остварује кроз превенирање будућих дела, у смислу прилагођавања понашања друштвеним нормама. То се чини у виду упозорења другим лицима да немар може бити кажњен, јер је конкретни учинилац „урадио шта је урадио и њему нема помоћи”. Ипак, то не значи да су специјално превентивни ефекти

искључени (иако некада јесу у другом плану). Социјални-етички прекор за нехат се, између осталог, заснива и на недовољној употреби снаге личности учиниоца.

Резултати истраживања показали су да приступи проблематизовању нехата могу бити разноврсни. Кандидаткиња Ј. Бановић се определила за својеврсно суочење одабраних карактеристика нехата на основу ставова у теоријској мисли. То је учињено кроз призму односа психолошког и нормативног, субјективног и објективног, фактичког и правног, али и обрадом теорија избора и карактера, те деонтолошких и консеквенцијалистичких доктрина. Зато је теза структурисана као двојни (дуални) концепт разматрања нехата. Утврђено је да се, испитивањем садржине нехата и значења које има у доктрини, као и спрам тога, његовог разумевања у пракси, може доћи до одговарајућег функционалног конструкта нехата. Формална заснованост се огледа у постојању експлицитне законске одредбе која се у процесу примене права нужно „обогаћује“ разумевањем одговарајућих правних стандарда кроз извесно паралелно вредновање у лаичкој сфери људског деловања што представља материјалну страну нехата. Додатно, узимајући два нормативна концепта за полазне тачке – Кривични законик и Римски статут (са, истина, много неодређености овог другог извора који се и иначе више него остали извори права допуњава доктринарним тумачењима текста, и праксе међународних судова тако стварајући некакав „нехат из сенке“), кандидаткиња „појачава“ формалну базу приликом сагледавања континенталних и англосаксонских концепција нехата. Осим тога, разлог из ког се кандидаткиња опредељује за спој на изглед два правно опречна становишта у концептуализацији нехата, лежи у гледиштима о стварању тзв. транссистемског односно бијуралистичког приступа јуриспруденцији. Они се заснивају на дијалогу различитих правних традиција (система), тј. правном плурализму у погледу креирања одређених појмова одн. значења. Из тога може произаћи јединствен теоријски појам конкретног института заснован на заједничким карактеристикама које има у појединим правима. Иако истиче да је у овом тренутку илузорно стремити ка формирању универзалног кривичног права, као и јединственог става у погледу значења и тумачења, указује да ни разлика између правних система није сувише очигледна када се проблеми третирају као концепти. Када је у питању криминална политика регулисања нехатних деликата, упућује на потребу „пажљивог одабира непажљивих понашања“ којима се даје својство кривичних дела. Ту потребу нарочито намеће развој модерних технологија, науке, технике, саобраћаја, потом економски развој капиталистичких друштава који поред корисности прати и умножавање различитих ризика, а затим и култура поседовања, обраде и управљања информацијама. И даље кривично право остаје на линији заштите највреднијих добара од најозбиљнијих напада (што је легитимно), али се не може пренебрегнути ни значај превенције и потреба реаговања на опасна и ризична понашања у неком претходном моменту. Особито због оних ситуација у којима се нехатни деликти граниче са другим гранама казненог права (прекршајног) или осталим гранама генерално (грађанско), те специфичним дисциплинама англосаксонске правне традиције (*Tort law*). Српско право је, како се истиче, на уобичајеном курсу кривичноправне заштите од нехатних понашања, јер 11,5% инкриминација из основног и споредног кривичног законодавства чине нехатна кривична дела. Значајан сегмент криминално-политичког одговора на нехатне инкриминације чине ефекти генералне и специјалне превенције, јер се остваривање сврхе

казне каткад „спочитава“ нехату, посебно несвесном. Уз уважавање одређених моралних и практичних становишта попут оних да се ради о веома малој кривици или непостојању објективних разлога да кривично право „учи немарне“, могућности утицања на друге или учиниоца да у будућности не чине кривична дела ипак постоје. Према томе, може се „подучити“ и учинилац, али и други адресати да „убудуће буду пажљивији и други пут стану и размисле“. Томе у прилог иду и законска правила, јер се и кроз опште институте уважава нижи степен кривице и блаже неправо, па се предвиђају могућности ублажавања (нпр. у случају изазивања опасности из нехата код крајње нужде) или ослобођења од казне (примера ради, у ситуацијама када последице дела тешко погађају нехатног учиниоца).

Дакле, резултати спроведеног истраживања у докторској дисертацији кандидаткиње Јоване Бановић иду у прилог свим постављеним хипотезама.

У истраживању представљеном у докторској дисертацији кандидаткиње користе се како квалитативни, тако и квантитативни истраживачки методи. У истраживању су коришћени догматски метод, дијалектички метод, позитивноправни метод, концептуална анализа права, анализа садржаја, емпиријски метод, компаративни метод и историјскоправни метод.

Како се ради о општем институту кривичног права, најпре се полази од догматског метода уз помоћ ког је извршена анализа доктринарних ставова и теоријских поставки нехата у кривичном праву.

С обзиром на начин на који је и сам назив теме конципиран, коришћен је дијалектички метод кроз који су најпре супротстављени опречни ставови о суштини појединих елемената нехата, да би се потом истраживање усмерило на изналагање заједничког имениоца у циљу потпунијег, комплементарнијег и универзалнијег одређења појма теоријске обраде. Овај метод је и формално везан за два правна акта (Кривични законик и Римски статут) који су опредељени као „представници“ два правна система – континенталног и англосаксонског, нарочито зато што се полази од тога да њихова припадност различитим правним традицијама не значи нужно и њихово суштинско опонирање.

Позитивноправним методом анализирано је важеће законско решење, будући да је нехат законска творевина. Употребљен је и компаративноправни метод у циљу сагледавања усвојених концепција нехата у појединим законодавствима са посебним освртом на Римски статут као међународноправни акт. Ипак, због доминантног значаја законских решења српског законодавца, већа пажња је посвећена појму нехата према чл. 26 КЗ. Осим тога, РС и не познаје нехат у формалном смислу, па је више коришћен као „парадигматска веза“ са англо-америчким правом. Нешто мање је коришћен историјски метод и то пре у контексту указивања на одређене специфичности старијих решења, него у сврху неког детаљног проматрања.

Применом емпиријског метода и анализе садржаја, анализирана је судска пракса у примени овог института у циљу објашњења теоријских конструкција, указано на постојање

неких недоумица и правилности које се јављају у доношењу одлука и формулисани предлози *de lege ferenda* за решавање појединих питања. Овај метод је стављен у сврху конкретнијег објашњења доктринарних поставки и приближавања нехата „свакидашњем” значењу.

Имајући у виду да је примарни циљ дисертације објашњење појма и садржине нехата кроз визуру његове двојне природе, главни метод истраживања представља концептуална анализа. Следствено томе, нуде се одговарајуће дефиниције одн. теоријска одређења и карактеристике овог института. Иако је емпиријско истраживање део ове анализе, рад се примарно бави теоријским испитивањем садржине овог концепта. Језичко тумачење иако потребно, свакако није довољно. Због тога постоји настојање да се на одговарајући начин концептуализује разумевање нехата у циљу разјашњења мисаоног оквира и правца у ком се креће и одређује нехат у кривичном праву.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Јоване Бановић под насловом: „Двојна природа нехата у кривичном праву“, састоји се од увода, шест међусобно повезаних поглавља, закључка, списка литературе и прилога.

У уводу кандидаткиња поставља проблем, односно представља предмет и циљеве истраживања, методолошки оквир у ком ће се кретати, а затим и разлоге за одабир теме и њен значај, нарочито имајући у виду убрзан друштвени и технички развој који право треба нужно да прати, а у коме питања нехата имају важну улогу.

Прво поглавље докторске дисертације односи се на полазне хипотезе и иницијалне истраживачке идеје. У другом делу овог поглавља дате су термилошке напомене о језичком и правном значењу нехата.

Друго поглавље посвећено је начелним поставкама на којима почива нехат. То је у првом делу поглавља учињено кроз призму основних начела кривичног права где су обрађени начело кривице, законитости и легитимности. У другом делу се предмет обраде сагледава кроз објективно неправу нехатног дела, односно, препознавање нехата унутар радње, предвиђености у закону и противправности. Трећи део поглавља посвећен је теоријској анализи нехата у елементима кривице, како у односу на теорије кривице као такве, тако и према облицима и одабраним елементима овог субјективног елемента. У последњем, четвртом делу, нехат је представљен унутар правног система Републике Србије пре свега кроз поједине опште институте Кривичног законика, а потом и у односу на Закон о одговорности правних лица за кривична дела, Закон о прекршајима, те друге законе и грађанско право.

У трећем поглављу истражени су појам, врсте и функција нехата. Први део поглавља је посвећен појму и анализи нехата према важећем законском решењу из чл. 26 Кривичног законика, док се други део односи на појам, како га кандидаткиња означава – „латентног нехата“ из Римског статута који сагледава у светлу елемената кривице и појединих

института које уређује овај правни акт. У другом делу су предмет обраде врсте нехата са посебним фокусом на професионални нехат, а онда и остале, теоријске поделе нехата попут одређеног и неодређеног; тешког/грубог, обичног/лаког и веома лаког нехата; апстрактног и конкретног. Трећи део овог поглавља обрађује улогу (функцију) нехата и то спрам његове горње (према умишљају) и доње (према тзв. случају) границе, где се анализирају традиционална питања односа свесног нехата и евентуалног умишљаја и концепт објективне одговорности у кривичном праву. Улога нехата је сагледана и кроз визуру *ultima ratio* карактера кривичног права, односно кроз разматрање кривичног права као крајњег средства у следству нехатних кривичних дела.

Четврто поглавље исходује из претходно анализираних тема и представља централни део рада у ком се обрађује доктринарна „двојност“ нехата. То је у првом делу учињено истраживањем о теоријама нехата. Пре свега, то су теорије избора и карактера са одређеним корективима какви су могућности контроле односно сазнања (когнитивности). Потом, истражени су остали приступи нехату – претходни тј. ретроспективни утицаји у процесу одлучивања са фактором заборавности који утиче на доношење одлука, затим је анализиран појам ризика који одражава суштину нехатних понашања, те утицај теорије улога на нехатног учиниоца и питање његове информисаности и вештина. У другом делу овог поглавља сагледана је двојна природа нехата кроз више релација. То су: однос психолошких и нормативних елемената који поред уобичајених значења ових категорија обрађују и питања (не)употребљивости неуронаука у кривичном праву са психолошког и „нормативну реактивност“ са нормативног одн. материјалног аспекта; однос објективних и субјективних карактеристика нехата тј. аспекте понашања и способности; однос фактичког и правног питања са питањима вероватноће, употребе статистике у њеном одређивању, затим правних правила о чињеницама и праву и у смислу овог односа, сагледавање нехата као мешовитог питања.

Пето поглавље представља наставак истраживања и бави се садржином нехата кроз правне контексте и стандарде. У првом делу се износе општа питања контекста – о језику, значењу и дискурсу. Потом се у другом и трећем делу обрађују стандард дужне пажње и његове границе, те стандард просечног човека који се даље разрађује кроз стандарде разумног човека, човека из Клапама и доброг Самарићанина, али и разумевање одређених правних стандарда у вези са деловањем натпросечног човека. Четврти део је посвећен улози органа кривичног правосуђа у прецизирању наведених стандарда кроз правила правничког расуђивања, тумачења и образлагања одлука.

Шесто поглавље посвећено је криминално-политичкој позицији нехата. Кандидаткиња то у првом делу чини кроз одређена питања прописивања нехатних кривичних дела тј. одређења за кривичноправни, а не неки други одговор на нехатна понашања, анализирајући пример *Tort law* регулативе са одређеним економским сегментима нехата. Други део се бави сузбијањем нехатних дела, док се у трећем истражује сврха кажњавања са посебним освртом на генералну и специјалну превенцију код нехатних кривичних дела. Четврти део овог поглавља сагледава питање могућности транссистемског (бијуралистичког) повезивања два правна система на бази концептуално сличних решења.

У закључку је дата кратка ретроспектива спроведеног истраживања, са указивањем да спроведена анализа иде у прилог постављеним хипотезама. Указано је на кључне теоријске, али и практичне импликације које произлазе из резултата истраживања, а које могу бити од користи у теоријским обликовањима нехата и практичној примени у раду органа кривичног правосуђа.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Нехат представља један од темељних кривичноправних института, о којем, парадоксално, није пуно писано, чак ни у југословенској доктрини. Његов практични значај је немерљив, иако нехатна дела у структури криминалитета нису тако честа као умишљајна. Ваљано утврђивање граница његове кажњивости захтева стално преиспитивање његових основних поставки и критеријума разграничења са умишљајем.

Основна идеја ауторке, приликом уобличавања теме и изведбе у раду, огледала се у настојању да се кроз повезивање континенталноправних и англоамеричких искустава у регулисању нехата дође до извесних карактеристика заједничких за оба правна круга. Као тачка-повезница одабрано је место нехата у Римском статуту Међународног кривичног суда и његовој досадашњој пракси. Иако је у том делу, због специфичне природе међународних кривичних дела, констатовано да се у Статуту и Елементима кривичних дела нехат среће тек у обрисима, и то само код неколико деликата, једна од поставки ауторке тичала се покушаја да се кроз суочавање различитих приступа дефинише један мешовити функционални појам, где би заједнички међународни напори у правцу повезивања различитих правних система макар посредно довели до изградње једног заједничког „транссистемског“ концепта нехата. Показало се, међутим, да теоријске разлике између две правне породице тешко да могу у том смислу довести до неких практичних резултата. Штавише, стиче се утисак извесне расплутости англоамеричких доктрина у овој материји, које тешко могу да пруже практичне путоказе у решавању конкретних правних питања која се постављају пред домаће судове. Независно од тога, кандидаткиња изванредно сублимира основне карактеристике изложених теоријских приступа.

Централно разматрање креће се у оквирима препознате двојне природе нехата, коју ауторка разлаже на супротстављене аспекте који осликавају овај појам: његову психолошку и нормативну као и објективну и субјективну страну, и нехат као фактичко и правно питање. Ауторка закључује да се ради о институту мешовите природе, у којем се на нивоу елемената предвиђености у закону и кривице његове крајности преплићу, али где због неопходности да његово постојање утврди суд и комплексности дефинисања правних стандарда брижљивости претеже његова правна природа. Нарочита пажња посвећена је управо дефинисању поменутих стандарда, пре свих дужне пажње и „просечног човека“. На криминално-политичкој равни ауторка закључује да и нехатни а не само умишљајни деликти у савременом друштву ризика остварују значајне превентивне ефекте.

У дисертацији су ваљано обрађена сва релевантна кривичноправна питања која се односе на материју нехата. Ауторка је кривичноправни поглед упоредила и са грађанскоправним концептом непажње и положајем нехата у другим казненоправним

областима, укључујућу ту и специфичности „нехата“ правног лица. На плану казнене политике се указује на неопходност да непажљива понашања која треба да буду предмет кривичноправне заштите буду „пажљиво одабрана“. На плану санкција се препоручује примена различитих института који уважавају нижи степен кривице и умањено неправо нехатних деликата.

6. Закључак

Докторска дисертација Јоване Бановић представља вредан прилог. На формалном плану, дисертација је врло уредна. Коришћен је велики број домаћих и страних извора, који су доследно цитирани. Од страних језика, доминирају одреднице на енглеском и шпанском језику, што у погледу упознавања домаћег читаоца са високим донетима кривичноправне доктрине развијане на шпанском говорном подручју представља право освежење. У сваком случају, одабир литературе и начин њене обраде указује да су били створени добри основи за кривичноправну анализу предметне теме. Литература нигде није навођена „реда ради“, већ кроз разматрање и представљање репрезентативних учења. Како је у обради нагласак стављен на теоријске и догматске концепте карактеристичне за континентални и англосаксонски приступ овој материји, рад је у мањем делу био ослоњен на јудикатуру. Ипак, одабране пресуде, уредно наведене на крају рада, довољно репрезентују како судска пракса види овај институт.

Структура рада је постављена врло добро, од почетних излагања о самом појму нехата и његовог места кроз призму кривичноправних начела, преко његових дотицаја са основним кривичноправним институтима, до разлагања његових централних карактеристика и врста. У том смислу није био примењен традиционалан приступ обради, будући да је разликовању умишљаја и нехата посвећена нешто мања пажња у односу на нека друга питања. У свим обрађеним подтемама полазиште представља домаћи догматски оквир, кроз који се преламају релевантни упоредноправни ставови.

Чињеница да је обрада предметних питања замишљена кроз супротстављање теоријских концепата и дуалност института, условила је да закључци у погледу неких питања буду можда сувише „стидљиви“. То, чини нам се, није резултат толико немогућности да се неко учење сходно аргументима фаворизује, колико опреза да један класичан институт не добије неку некарактеристичну ноту. Уосталом, обрада класичних кривичноправних појмова мора показивати извесну ауторску дистанцу, будући да кривичноправна заштита ни у теоријској равни не трпи радикалан приступ.

Ауторку одликује ретко леп језик. Мисли су јасно изложене и из сваке реченице провејава утисак да је реч о самосталном раду и идејама које су производ промишљања а не тек набацаних тема и „уџбеничког“ нивоа разматрања. Дисертација показује да се ради о формираном аутору, који ће моћи да одговори сваком кривичноправном задатку који се у будућности пред њу буде поставио.

Имајући у виду да је, докторска дисертација кандидаткиње Јоване Бановић под насловом: „Двојна природа нехата у кривичном праву“, написана у свему према раније одобреној пријави и према важећим стандардима, те да је оригинално и самостално научно

дело којим је кандидаткиња дала допринос науци кривичног права, сматрамо да су се стекли сви услови да се приступи њеној одбрани, због чега предлажемо Наставно-научном већу Правног факултета Универзитета у Београду да одобри јавну одбрану ове дисертације.

У Београду, 21.11.2022. године

Чланови Комисије:

др Наташа Делић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Игор Вуковић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Београду

др Бранислав Ристивојевић, редовни професор
Правног факултета Универзитета у Новом Саду

др Младен Милошевић, редовни професор
Факултета безбедности Универзитета у Београду